

Kan man förstå socialt arbete?

Recension av boken "Förstå socialt arbete" författad av Bengt Börjeson.
Malmö: Liber AB, 2008.

Boken "Förstå socialt arbete" av professor Bengt Börjeson handlar om det stora sociala arbetsfältet och om det mesta som inryms inom detta fält, där Börjeson ger oss erfarenheter från Barnbyn Skå, resonemang kring socialtjänstlagen och dess tillkomst, missbrukarvårdens nationella riktlinjer, psykiatrireformen, den utsatta människan, olika metoder i, eller i nära anslutning till, det sociala arbetet etcetera. Boken är en intressant läsning och en dokumentation av svensk socialhistoria från slutet av 1940-talet till 2008. Det är en ovanlig bok på så sätt att man får följa Börjesons egna tankar och kommentarer kring olika händelser och arbetsmetoder. Det är en vis äldre herre som skriver. Redan i det långa förordet – "Mer än ett förord" som Bengt Börjeson själv formulerar det – kan man förstå att barn- och familjearbetet ligger honom särskilt varmt om hjärtat, där de tidiga erfarenheterna från barnbyn Skå varit stora och viktiga för honom, men också för utvecklingen inom socialvården/socialtjänsten.

En bok kan läsas på flera olika sätt, beroende på läsarens egna erfarenheter inom området. Börjeson har skrivit boken som en grundbok för studenter, men också för socialarbetare "som är mitt uppe i det sociala arbetets praktik". För dem som frågar "vad är socialt arbete" vill Börjeson med boken "göra

det svårare för dem att finna ett svar på den frågan. I varje fall ett enkelt svar" (sid 10). Här måste sägas att han delvis lyckats.

Det kan vara upplyftande att följa med i Börjesons resonemang, samtidigt som det kan vara frustrerande att bli översköld av hans olika påståenden, särskilt om påståendena "hänger fritt" utan några referenser. Den rätten kan ju naturligtvis Börjeson få ta sig, men fler referenser skulle varit välkommet, särskilt gäller detta kring forskning på olika områden. Men, det är till exempel upplyftande när Börjeson klart uttrycker att: "*Kunskaper existerar ju inte i ett tomrum. Det måste finnas resurser så att man kan omsätta kunskande i konkreta handlingar*" (sid 26). Boken är full av "sanningar" som sätter fingret på svårigheter som finns inom det sociala arbetet, såsom för att ta ytterligare citat i högen:

"I praktiken är samverkan omöjlig att åstadkomma när den är som mest angelägen. Samverkan åberopas beträffande insatser som ligger utanför den specialiserade kompetensen hos de respektive samverkansparterna, samverkan förutsätts ske i ett professionellt ingemansland där ingen gemensam kunskap finns" (sid 39).

"Generellt sett finns det en stark diskrepans mellan den maktutövning som socialtjänsten faktiskt utövar och den svaga kontrollen av det sociala arbetet i praktiken" (sid 41).

Boken är definitivt en bok som kan

skapa diskussioner bland studenter och socialarbetare. Kanske studenter utan praktisk erfarenhet av socialt arbete kan ha vissa svårigheter att följa med i Börjesons resonemang i vissa delar av boken. Andra delar kommer studenterna att ha lättare att följa med i såsom, för att nämna ett av många avsnitt, "Missbruks- och beroendebehandling" (sid 167), som är en bra redogörelse över missbruksområdet. I detta avsnitt framkommer också tydligt samhällsvetarnas (inklusive Börjesons) skepsis till det medicinska paradigmet, den medicinska diskursen, vad gäller tolkning av missbrukets orsaker, diagnostisering och delvis till den medicinska beroendeforskningen. Det finns en rädsla för att till slut "*hamna i en rent medicinsk förklaring till missbruket*" (sid 179). Man kan som läsare uppfatta att det finns en viss bias i redovisningen där inte den medicinska diskursen riktigt kommer till tals, men det kanske är till viss del förståeligt eftersom boken handlar om socialt arbete. Här, som över allt annars, är det lite snålt med referenser. När Börjeson tar upp "sjävläkeedom från missbruket?" (sid 179) saknar jag till exempel redogörelse och hänvisning till professor Jan Blomqvist banbrytande forskning inom detta område.

Ibland kan det vara svårt att veta om resonemangen handlar om socialt arbete inom socialtjänsten eller om socialt arbete för socialarbetare generellt (också inom frivilligorganisationer och sjukvården). Börjeson är här och där ganska otydlig (kanske medvetet otydlig?) och man anar att han vet en del som han inte skriver (eller

som "de" inte skriver, eftersom Börjeson nu och då använder ordet "vi", ex sid 101). När det till exempel gäller socialtjänstens arbete med familjer (kapitel 7, sid 91) kan man undra om han menar att socialsekreterarna själva ska utföra behandlingen eller om familjebehandling är en insats från socialtjänsten utförd av en familjebehandlare. Som det nu är skrivet skulle det kunna uppfattas som om familjens socialsekreterare är familjens behandlare. Det kanske är så det är tänkt, men den mångåriga diskussionen om att en familjs handläggare/socialsekreterare kanske inte ska vara dess behandlare saknas.

Börjesons text engagerar och det finns många ställen man (naturligtvis) skulle vilja komplettera informationen, men som inte låter sig göras på detta lilla utrymme. Ett litet sådant exempel är informationen om Marte meo-metodens bakgrund. Vi får veta att Daniel Stern's utvecklingspsykologiska teori om barnets identitetsutveckling är en viktig inspirationskälla till metoden och en del av det teoretiska bagaget (sid 102). Men Marte meo-metoden hette tidigare Orion-metoden och utvecklades av holländskan Maria Aarts på 70-talet (också de första bokstäverna i Marte meo), vilket var långt före Stern's teori som kom i början av 1990-talet.

I kapitlet "De mest utsatta" (sid 240) finns så en hänvisning till det socialmedicinska arbetet i form av Gunnar Inghes studier om hemlösa män och kvinnor i början av 1960-talet och det socialmedicinska behandlings- och

utredningshemmet Krukis, där Johan Norman var socialläkare och chef. Börjeson ger en bild av den utsatta narkotikamissbrukare, den arbetslöse, den hemlöse. När det till exempel gäller hemlösa är hänvisningar till aktuell forskning bristfällig. Vilka forskare som till exempel under 1990-talet låg bakom diskussioner om boendetrappa och vilka forskare som efter empiriska studier av hemlösa framförde ”berättigad” (sid 249) kritik när det gällde samhällets bristande omhändertagande av hemlösa män och kvinnor får läsaren inte veta. En av de få som Börjeson refererar till är sonen Martins arbete, vilket kanske inte är så representativt, eller ens lyckat, men blod är ju som bekant tjockare än vatten.

Denna bok är skriven av Bengt Börjeson, och därmed är också urvalet och presentationen av det sociala arbetet naturligtvis utifrån Börjesons referensramar, även om han under arbetets gång fått feedback från kollegor och andra. Kan man förstå socialt arbete efter att ha läst boken? Troligen är det mest korrekta svaret: både ja och nja. Ja, för boken ger en relativt bra bild av det sociala arbetets omfattning och de problem socialarbetaren står inför. Nja, därtill är den ibland lite för oskarp i kanterna. Troligen kan det, för den som inte har erfarenhet av socialt arbete, vara svårt att förstå hur det sociala arbetet utförs, rent konkret, arbetet som socialsekreterare, uppsökare, socialarbetare på institution, eller kurator på ett sjukhus. Detta har troligen heller inte varit Börjesons målsättning, om man förstår honom rätt i förordet. Boken

är absolut läsvärd och ett bra discussionsunderlag för studenter, men bara under förutsättning att studenter, lärare och andra som läser boken också förstår att detta inte är hela sanningen. För att vara en grundbok i socialt arbete, som vill omspanna lagtexter, utveckling och delvis forskning på olika områden under flera decennier är referenslistan lite för kort. Men trots det, för det mesta, en trevlig läsning.

Ulla Beijer,

Dr med scien

Institutionen för folkhälsovetenskap
och Institutionen för kvinnors och
barns hälsa, Karolinska Institutet

Ulla.beijer@ki.se